

Kvarnen med många namn – Hörby nr 16

Av Christine Larsson

Hörby nr 16 i juni 2017. Foto: Christine Larsson.

En vacker solig augustieftermiddag besökte jag igen den gröna kvarnen på St Olofsgatan, mycket för att känna vibbarna från svunna tider. Jag gick nerför stentrappan till höger om kvarnen och följde stigen bort till dammluckorna. Kvarndammen låg spegelblank och vattnet forsade brusande fram genom luckorna, kanske fortfarande med 1000 liter per sekund. På den stigen har många möllare sprungit för att utföra sina sysslor. Ett gammalt äppleträd stod där, kanske ett bett av ett äpple kunde vederkvicka en sliten möllare. Jag blev dock lite tagen av ett visst lätt förfall både här och där. Onvända, oälskade byggnader lider! Alltid!

Den siste som var verksam i kvarnen var Ingvar Persson, som SkD intervjuade i mars 2008. Han berättade då om sin långa tid som

möllare där. Hans pappa Alfred Persson med familj övertog kvarnen år 1927. Kvarnen drevs med ett vattenhjul på 4,5 meter i diameter. År 1935 installerades en turbin på 17 hästkrafter och 133 varv i minuten. År 1940 skaffades en elektrisk hjälpmotor på 22 hästkrafter. Alfred Persson skapade en modern anläggning. Under hans tid var det inte bara maskineriet med finurliga konstruktioner som förändrade kvarnen utan även själva byggnaden förnyades. Den fick det utseende den har idag, med den gröna färgen, och hela husets grund höjdes 10 m. Till kvarnen hörde ett litet jordbruk på 6 tunnland. Jordbruket bedrevs vid sidan av kvarnrörelsen. År 1967 såldes dock jorden. Innan dess, år 1947, byggdes bostadshuset i gult tegel bredvid kvarnen. Ingen riktigt lyckad kombination,

Stigen fotograferad vid luckorna i augusti 2017.
Foto: Christine Larsson

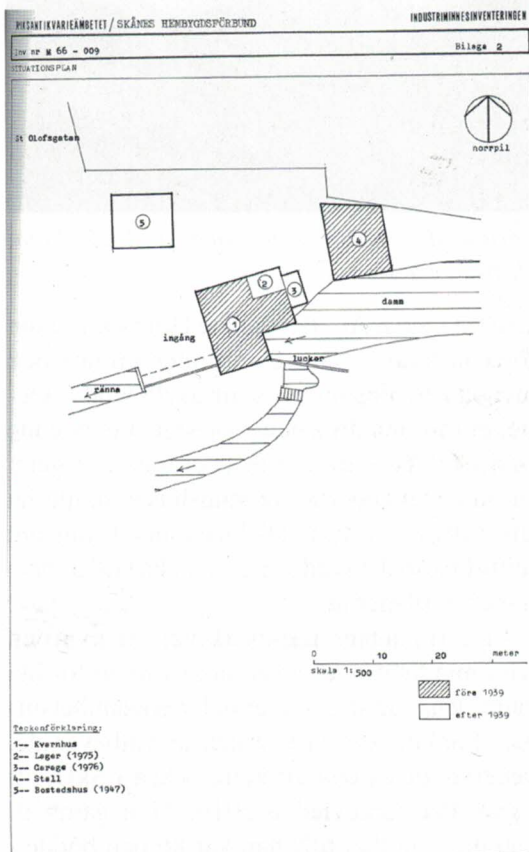
tycker jag. Men nu är det som det är. Kvarnens färg kan man också ha åsikter om.

Alfred Persson sålde kvarnen till sonen Ingvar år 1977 men jobbade med sonen ytterligare några år – en prestation eftersom han var född år 1893. Ingvar Persson drev gissningsvis kvarnen fram till ca år 2008 då intervjun gjordes. Mot slutet av verksamheten var det inte många som ville ha sin säd mald – att jämföra med den mest aktiva tiden då 300 ton säd maldes per år. Möllaren var aldrig sysslolös då. I princip allt som malts i kvarnen har gått till djurfoder. Detta skulle vara mycket finmalet. Ingvar Persson har inga barn och ingen kan ta över kvarnen. Vad ska nu hända?

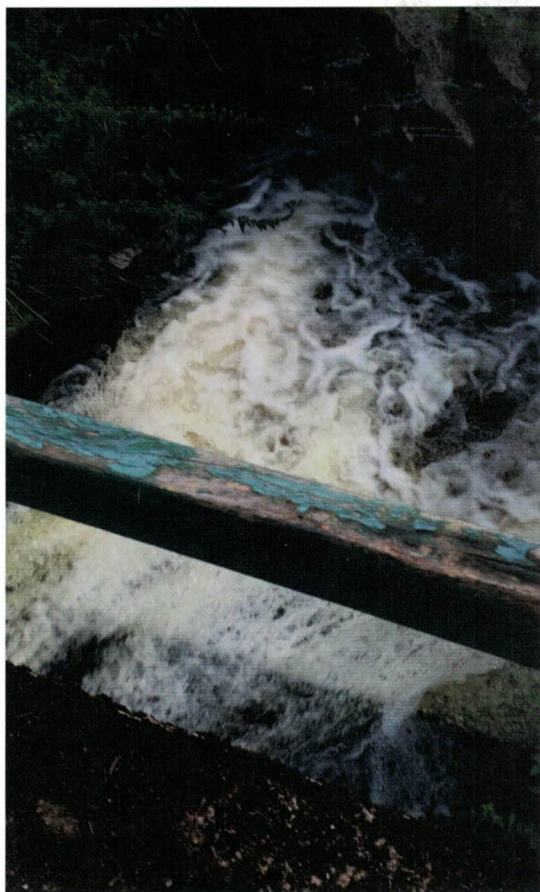
Ytterligare artiklar finns om kvarnen i mo-

Kartan är från 1841. Lantmäteriaktens 12-HÖR-63.

Med diverse tillbyggnader såg kvarnen ut så här 1978. Ur Industriminnen Hörby Kommun.

Stora krafter fortfarande i augusti 2017. Foto: Christine Larsson.

dern tid i SkD. År 2016 tänkte Hörby kommun köpa in kvarnen för 2 miljoner kronor och använda boningshuset som asylboende. Oenighet i fullmäktige och protester från boende på S:t Olofsgatan avbröt dock detta projekt. Iordningställandet av boningshuset skulle ha blivit orimligt dyrt. Diskussioner kring det kulturhistoriska värdet bidrog också till avbrytandet av planerna.

År 2017 anser Landsarkivet att kvarnen och området runt den har stora värden för bla framtidens turism, trivsel och verksamhetsutbud. Funktionerna i kvarnen är välbevarade. Det framgick i den artikeln, också i SkD, att Ingvar Persson avled år 2016, 94 år gammal. Han drev möllan tills han var 86 och bodde i huset vid kvarnen i ca 90 år.

Kvarnen ligger på en gammal kvarnplats och

återfinns på en karta från år 1699. Kvarnhuset byggdes på 1700-talet i två våningar. Alfred Persson lät måla huset grönt och höjde hela byggnaden. Olika tillbyggnader har gjorts (se skiss för årtal).

Kvarnen har många namn vilket förbryllade mig. Kvarnen kallas för Kvarntorp, Gästgivaremöllan och Benstampen. Det första namnet känns inte så konstigt. Det dök för övrigt upp i slutet av 1800-talet. Gästgivaregården fick jag till att börja med en trolig förklaring till på museet i Hörby. Kvarnen ägdes år 1839 av en gästgivare Måns Frennesson (uppgift från modell av Hörby Museum). Men förklaringen är större än så. På 1700-talet betecknades Hörby nr 16 som ett gathus och redan före 1712 brukades det ihop med Hörby nr 1, dvs

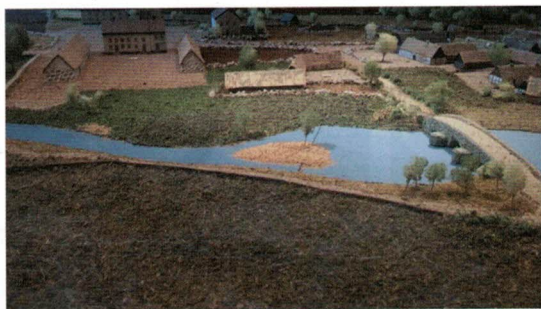
Så stilla och vacker ligger dammen i augusti 2017. Foto: Christine Larsson.

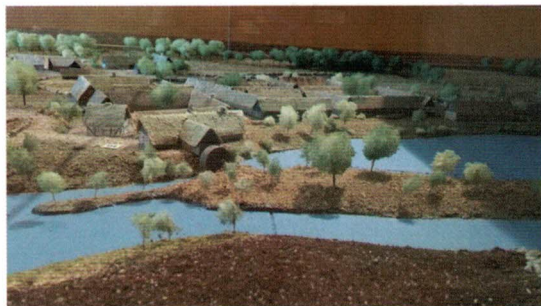
1930 målade Albert Krüger kvarnen, som då hade en annan färg.

Gästgivaregården. Kul! Benstampen är knepigare – eventuellt. En benstamp är en kvarn som användes för krossning av djurben till benmjöl. Mjölet är rikt på kväve och fosfor och användes som gödningsmedel. År 1875 såldes kvarnen Hörby nr 16 med jord och allt som tillhörde kvarnen till Hörby Ångbränneri som låg granne med kvarnen. År 1886 var kvarnen Hörby nr 16 med BENSTAMP till salu. Den var dock svår-såld. Har sett en bild på nätet från Bygdeband som visar Benstampen. Ser precis ut som om den röda ladan är i bakgrunden.

Att jag intresserar mig för denna kvarn beror på att min morfar Nils Andersson ägde den under en period. I oktober 1906 flyttade familjen från Västerstad till Hörby och kvarnen (*Arkiv Digital Hörby Alla:2; 1900–1906 Bild 1720/Sid 397*). Hösten 1907 lämnade de den igen

Gästgivaregården där Måns Frennesson härskade år 1839. Han ägde då kvarnen också. Notera stenbron! Foto: Christine Larsson.

Kvarnen år 1839. Båda modellerna finns på Hörby Museum. Foto: Christine Larsson.

för Västerstad (*Arkiv Digital Hörby Alla:7; 1906–1917 Bild 1960/Sid 190*). Jag blir naturligtvis nyfiken på varför de stannade så kort tid i kvarnen. Att morfar var möllare ingick i familjeberättelsen. Man behöver ju inte äga en kvarn för att vara verksam i branschen. De äldsta sönerna blev mölledrängar när de flyttade hemifrån så en viss dragning hade tydligen yrket. Det blir absolut vidare forskning.

Albert Krüger målade tavlan av kvarnen år 1930. Han föddes i Östraby år 1885 och dog i Malmö år 1965. Naivist som blev landskapsmålare. Hans tavlor finns på många museer runt om i Sverige.

Källor

- SkD 12 mars 2008
- Industriminnen Hörby Kommun, Malmöhus län, av Inger Andersson och Hugo Gilmet (Mellersta Skånes Centraltryckeri 1978)
- SkD 14 december 2016
- SkD 13 juni 2017 (uppdaterad 4 juli)
- Wikipedia
- Bygdeband på nätet – Hörby museum bildsamling HB237
- Berättelser om Hörbys förvandling under de senaste 150 åren av Henry Olsson (AM-tryck och reklam, Hässleholm 2001)
- Gottfrid Björkelund/Lars Hansson Hörby sockens historia (Carl Bloms Boktryckeri AB, Lund 1950)
- Arkiv Digital (se ovan)
- Hörby Museum
- Mellanskåningen 2014:1 sidan 7–8, Konstnären Albert Krüger av Bertil Olofsson